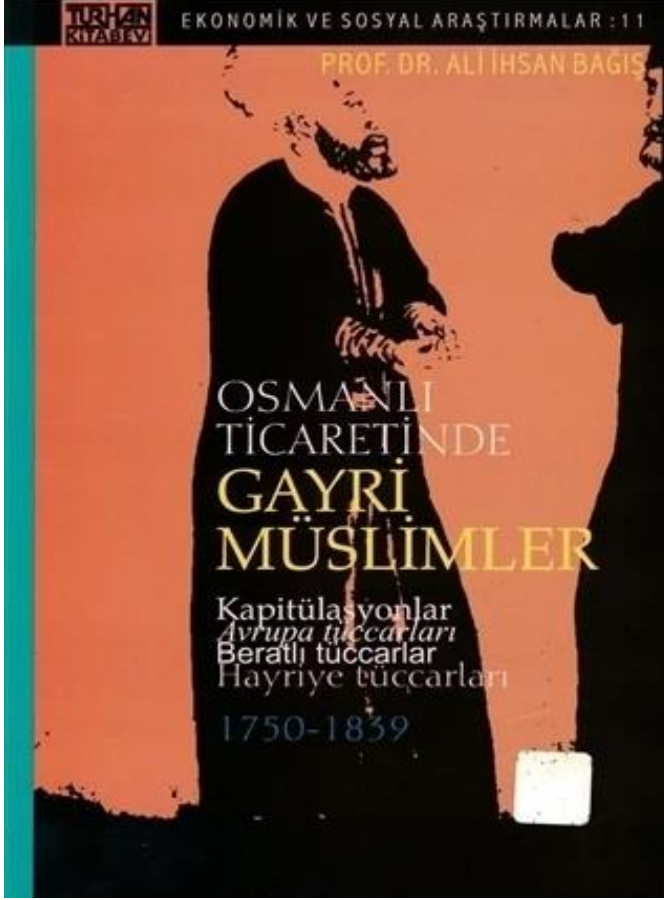

Summer August 13, 2022

OSMANLI TİCARETİNDE GAYRİMÜSLİMLER: KAPİTÜLASYONLAR - BERATLI TÜCCARLAR, AVRUPA VE HAYRİYE TÜCCARLARI (1750-1839)

Muhammet Negiz

"OSMANLI TİCARETİNDE GAYRİMÜSLİMLER: KAPİTÜLASYONLAR - BERATLI TÛCCARLAR, AVRUPA VE HAYRİYE TÛCCARLARI (1750-1839)" ¹

Turhan Kitabevi tarafından yayımlanan *"Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar"* serisinin 6. yayını *"Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler: Kapitülasyonlar - Beratlı Tüccarlar, Avrupa ve Hayriye Tüccarları (1750-1839)"* başlığı ve Ali İhsan Bağış imzası ile 1983 yılında okurların ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Eser, önsözündeki bir soru ile başlamaktadır: *"Bilindiği gibi, Batı Avrupa'da sanayi inkılabı sırasında ticari kesimden Sanayiye önemli ölçüde sermaye transferi olmuştur. Acaba neden, böyle bir olay Osmanlı İmparatorluğu'nda XVIII. yüzyıl sonu ile XIX. yüzyıl başlarında meydana gelmemiştir?"*

Yazar, bu sorunun yanıtlanması için konuya bakılması gereken birçok yönden bir tanesinin *o dönemde oldukça önemli bir sermaye birikiminde bulunarak,*

Osmanlı İmparatorluğunun ticari hayatında hatırı sayılır bir rol oynayan tüccar sınıfının tahlil edilmesi ve tanınması olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu eserin amacı da bu meseleyi aydınlatmaktır.

Ali İhsan Bağış, Osmanlı İmparatorluğu'nda özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren ve XIX. yüzyıl boyunca iç ve dış ticaret hayatında önemli rol oynayan Rum, Ermeni ve Yahudi gayrimüslim tebaanın yabancı devletlerin himayesine girerek, *"beratlı tüccar"* olmak isteyişlerinin, bu tüccarları yabancı devletlerin himayelerinden kurtarmak için III. Selim tarafından yapılan *"Avrupa Tüccarı"* düzenlemesinin ve buna karşı Avrupa devletleri ile Rusya'nın güttüğü politikalar ile II. Mahmud dönemi politikalarının sebep ve sonuçlarını ele almıştır.

Araştırma sürecinde arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Yabancı tüccarlar söz konusu olduğunda kaynak olarak ilk önce Başbakanlık Arşivi'nde bulunan Ecnebi Defterlerinin² aklı geldiğini belirten Bağış, başlangıçta İngiltere ve Fransa'ya ait defterlerin incelendiğini ama bu defterlerde daha ziyade konsolos ve tercümanların, yani tayin ve azilleri yapılan kişilerin isimlerine ulaşıldığını ifade etmiş ve Başbakanlık Arşivi'nde bulunan diğer tasnif ve belgelerin taranması sonucunda aranan ipuçlarına ulaşıldığını aktarmıştır. Başbakanlık Arşivi dışında

¹ Muhammet Negiz, Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, mnergiz@live.com | Ağustos 2022

² 16 Temmuz 2018 tarih ve 30480 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 11 numaralı Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı kurulmuştur. Kaynak: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa.aspx?icerik=9&h=ADA45D7B737CBC58F13C672C0AECCA8E9F0DDB54A7AB8426349949A5FDEB9E15>

yararlanılan diğ er arşivler ise Londra'da Public Record Office ve British Museum Arşivleri ile Paris'te Quai d'Orsay (Dışışleri Bakanlığı Arşivi) ve Archives Nationales olarak belirtilmiştir. Bu süreçte Avrupalı seyyahların hatıraları da dönemin izlerini takip amacıyla gözden geçirilmiştir. Ulaşılan Fransızca, Yunanca, Hollandaca belgelerin tercümesi konusunda uzmanlardan destek alınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan, III. Selim'in cülusuna kadar Osmanlı politikasının ana hatları ve kapitülasyonlar üzerine bir giriş ile başlayan eser, beş bölümden oluşmaktadır:

- Beratlı tüccar müessesesinin doğuşu ve gelişmesi,
- II. Selim ve beratlı tüccarlar,
- "*Avrupa Tüccarlığı*" karşısında Batı devletleri ve Rusya'nın davranışları,
- II. Mahmud ve Avrupa Tüccarları,
- II. Mahmud ve Hayriye Tüccarları.

Çalışma, sonuç ve eklerle nihayete ermektedir. İşletmecilik tarihi ya da iktisat tarihi alanına ilgi duyan okurlar ve araştırmacılar için faydalı bir eser niteliğindedir.